

Prof. zw. dr hab. Roman Murawski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Matematyki i Informatyki
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 4
61-614 Poznań

Poznań, 31 lipca 2023 r.

Recenzja

osiągnięcia habilitacyjnego i dorobku naukowego dra Marka Porwolika

Główne osiągnięcie naukowe będące podstawą postępowania habilitacyjnego dra Marka Porwolika to cykl dziewięciu powiązanych tematycznie artykułów naukowych zatytułowany „Józefa M. Bocheńskiego filozoficzny program studiów o Bogu. Perspektywa historyczna i aspekty analityczne”. W sumie liczą one 212 stron druku. Napisane zostały w języku polskim (5 prac) i angielskim (4 prace), a opublikowane w czasopismach *Logos i Ethos* (jedna praca), *Roczniki Filozoficzne* (jedna praca), *Rocznik Tomistyczny* (jedna praca), *Edukacja Filozoficzna* (jedna praca), *Przegląd Tomistyczny* (dwie prace), *Manuscripto* (jedna praca) i *Studies in East European Thought* (jedna praca) oraz w proceedingsach konferencji (jedna praca). Wszystkie powstały po uzyskaniu stopnia naukowego doktora (w zakresie filozofii). Autor stawia sobie za cel odpowiedź na dwa zasadnicze pytania:

- (1) czy Bocheński w pracach z okresu tworzenia programu studiów o Bogu sformułowanym w pierwszym rozdziale książki *Gottes Dasein und Wesen* i w pracach powstałych w okresie późniejszym rzeczywiście realizował ten program i w jaki sposób go realizował,
- (2) jak się on ma do programu Koła Krakowskiego.

Tak sformułowy cel Habilitant realizuje poprzez analizę filozoficzną prac Bocheńskiego. Bierze przy tym pod uwagę zarówno prace opublikowane, jak i prace archiwalnych i nieznane dotąd (manuskrypty i maszynopisy). Dzięki temu przeprowadzane analizy zyskują dodatkowy walor. Habilitant przeanalizował i upowszechnił m.in. maszynopis niemiecki i polski *Gottes Dasein und Wesen*, maszynopis polski *Faith and Science*, maszynopis niemiecki *Was ich glaube*, opracował krytycznie przeprowadzone przez Bocheńskiego analizy *quinque viae* oraz pokazał kontekst historyczny powstania programu studiów o Bogu i poszczególnych

prac Bocheńskiego. Temu aspektowi historycznemu towarzyszy aspekt ściśle merytoryczny (nazwać można go także aspektem analitycznym) polegający na korektach i uzupełnieniach analizowanych prac Bocheńskiego.

Przejdźmy teraz do omówienia poszczególnych prac zgłoszonych jako osiągnięcie habilitacyjne. Prace:

- „Ojca Bocheńskiego formalizacje czwartej drogi św. Tomasza z Akwinu”,
- „‘Piąta droga’ św. Tomasza z Akwinu w formalizacjach J.M. Bocheńskiego i P. Weingartnera”,
- „Józefa Marii Bocheńskiego formalizacje trzeciej drogi św. Tomasza z Akwinu”

poświęcone są Bocheńskiego analizom formalnym, odpowiednio, czwartej, piątej i trzeciej drogi Tomasza. Habilitant próbuje w nich zidentyfikować przyjętą przez Bocheńskiego metodę analizy argumentacji filozoficznych. Wyróżnia trzy wersje analiz formalnych wspomnianych dróg Tomasza i porównuje je. Dochodzi do wniosku, że każda z wersji analiz Bocheńskiego wymaga dalszych poprawek i uzupełnień oraz proponuje takie poprawki i uzupełnienia.

Praca

- „J.M. Bocheński’s logical analysis of the *quinque viae* (origin, role, continuations)”

pokazuje inspiracje, jakimi kierował się Bocheński podejmując program studiów o Bogu. Znajdujemy tu zarówno idee związane z programem Koła Krakowskiego, jak i prace, które stanowiły w jakimś sensie kontynuację badań zapoczątkowanych przez członków Koła. Znaleźć tu można także opis metody analizy wypracowanej przez Bocheńskiego – pokazuje się to na przykładzie czwartej drogi Tomasza.

Praca

- „J.M. Bocheński’s formal analysis of the ‘prima via’ from 1953”

przynosi prezentację analiz pierwszej drogi dokonanych przez Bocheńskiego i zawartych w nieopublikowanych materiałach archiwalnych (wspomnianych wyżej). I tu mamy też propozycje Habilitanta korekt formalizmów i definicji proponowanych przez Bocheńskiego, w szczególności definicji domknięcia ancestralnego relacji trójczłonowej.

Praca

- „J.M. Bocheński’s Logical Analysis of Kant’s Criticism of the Cosmological Argument”

zawiera rozważania dotyczące Bocheńskiego analizy argumentacji Kanta zastosowanej w dowodzie kosmologicznym. Bocheński posługuje się w swoich analizach środkami formalnymi – jest to w szczególności odpowiednio wzbogacony język rachunku predykatów drugiego rzędu z identycznością. Habilitant podnosi tu m.in. kwestię tego, że Bocheński używa tego samego języka jako języka przedmiotowego i zarazem podmiotowego (metajęzyka).

W pracy

- „Józefa Marii Bocheńskiego program studiów o Bogu”

znajdujemy całościową charakterystykę Bocheńskiego programu studiów o Bogu oraz okoliczności powstania tego programu, jak również wskazanie prac stanowiących jego realizację. Habilitant analizuje także powiązania programu Bocheńskiego z programem Koła Krakowskiego. Rozważania te prowadzą Habilitanta do wniosku, że program studiów o Bogu z *Gottes Dasein und Wesen* stanowi kontynuację i uszczegółowienie programu Koła Krakowskiego w zakresie stawianych w obu tych przedsięwzięciach celów. Jednakże przyjmowane założenia były odmienne. I tak program Koła zakładał neutralność logiki, podczas gdy Bocheński przyjmuje w swoim programie określone sposoby poznawania Boga oraz podkreśla brak potrzeby dowodzenia istnienia Boga (w przypadku osób wierzących).

W pracy

- „'Was ich glaube' Józefa Marii Bocheńskiego jako realizacja jego programu studiów o Bogu”

autor szuka odpowiedzi na pytanie o to, czy można traktować książkę Bocheńskiego pisaną pod koniec życia, nieopublikowaną i istniejącą tylko w formie manuskryptu *Was ich glaube* jako rezultat realizacji programu studiów o Bogu w zakresie poznania Boga przez wiarę. Przedstawiono tu skrótowo tekst tej książki i jej strukturę oraz główne tezy, jak również użyte tam ujęcia metodologiczne i semiotyczne pokazując, jak Bocheński analizuje miejsce rozumowań dedukcyjnych w uzasadnianiu wiary.

Wreszcie praca

- „Józef Maria Bocheński's logical analyses of Question I of St. Thomas Aquinas' *Summa Theologiae*”

przynosi szczegółową analizę krytyczną i rekonstrukcję dokonanej przez Bocheńskiego formalizacji kwestii pierwszej Tomaszowej *Summy Theologiae*.

Analizy i rozważania zawarte w omówionych wyżej pracach Habilitanta stanowiących osiągnięcie habilitacyjne prowadzą go do dwóch zasadniczych wniosków będących odpowiedzią na postawione sobie przez niego (p. wyżej) główne pytania:

- prace Bocheńskiego z okresu formułowania programu studiów o Bogu i prace powstałe w okresie późniejszym stanowią całościową próbę realizacji zadań wymienionych w tym programie i mogą być traktowane jako punkt wyjścia do dalszych badań z zakresu teologii analitycznej,
- program studiów o Bogu jest kontynuacją i doprecyzowaniem (poprzez uszczegółowienie) celów badawczych, jakie stawiali sobie członkowie Koła Krakowskiego, przy czym przyjmowane założenia należy uznać za różne.

Należy podkreślić, że dr Porwolik w sposób kompetentny przeprowadza swoje analizy – są one dobrze i precyzyjnie prowadzone, a wnioski, jakie wyciąga dobrze uzasadnione. Pisze przy tym jasno i zrozumiale. Jest znakomicie zaznajomiony z literaturą przedmiotu. Dzięki wzięciu pod uwagę w przeprowadzanych analizach także nieopublikowanych tekstów Bocheńskiego uzyskujemy obraz ewolucji i dojrzewania jego myśli i koncepcji. Jest to niewątpliwie ważna „wartość dodana”. Analizy dra Porwolika pokazują, że wszystkie prace Bocheńskiego z ostatniego okresu życia dotyczące studiów o Bogu tworzą jedną całość i że nawiązują one do programu Koła Krakowskiego.

Na pozostały dorobek naukowej (poza osiągnięciem habilitacyjnym) dra Marka Porwolika składa się 15 artykułów naukowych, 4 recenzje książek oraz 2 sprawozdania. Spośród artykułów dwa pochodzą z czasu przed doktoratem, a 13 zostało napisanych po doktoracie. Wszystkie recenzje ukazały się po doktoracie, a spośród sprawozdań – jedno przed i jedno po doktoracie.

Jeśli chodzi o artykuły naukowe powstałe przed doktoratem, to nie były one związane z tematem osiągnięcia habilitacyjnego i dotyczyły analizy logicznej pojęcia śmierci w naukach medycznych oraz operacji konsekwencji vs. operacja domknięcia zbioru.

Artykuły naukowe powstałe po uzyskaniu stopnia doktora podzielić można na cztery grupy:

- (1) prace dotyczące Bocheńskiego,
- (2) prace dotyczące Bolesława Sobocińskiego,
- (3) prace dotyczące genidentyczności (identyczności genetycznej),
- (4) prace dotyczące *formal concept analysis*.

Grupę (1) stanowi sześć prac – dwie z nich opublikowane zostały w roku uzyskania doktoratu, cztery po jego uzyskaniu. Dotyczą one aksjomatyzacji koncepcji Absolutu jako pierwszej przyczyny podanej przez Bocheńskiego i propozycji takiej formalizacji inspirowanej

formalizacjami Bocheńskiego, Bocheńskiego formalizacji argumentu „*ex causa efficientis*”, Bocheńskiego analiz logicznych pierwszej kwestii *Sumy teologicznej* Tomasza z Akwinu. Do tej grupy należy też zaliczyć raport z dokumentacji Akademii Teologicznej w Warszawie w związku z doktoratem *honoris causa* przyznany Bocheńskiemu. Prace tej grupy wykazują pewne związki tematyczne z pracami przedstawionymi jako osiągnięcie habilitacyjne – mogą być traktowane jako uzupełnienie tego ostatniego. Część z nich związana jest z tematem rozprawy doktorskiej.

Do grupy (2) należą trzy prace współautorskie (napisane razem z K. Świątorzecką – trzy prace i M. Łyczakiem – jedna praca). Dotyczą one zasadniczo problemu powszechników, w szczególności poglądów Sobocińskiego na ten problem i zaproponowanych przez niego rozwiązań oraz dokonanej przez Sobocińskiego rekonstrukcji Leśniewskiego pojęcia *totum reale*.

Grupa (3) to dwie prace, w których omawia się zaproponowane przez Zdzisława Augustynka aksjomatyczne ujęcie genidentyczności i ich analizy autorstwa Mariusza Grygiańca. Habilitant badał zależności między trzema, zaproponowanymi przez Augustynka, systemami aksjomatycznymi mającymi charakteryzować genidentyczność, jak również rozwiązał szereg postawionych przez Augustynka problemów dotyczących m.in. kwestii sprowadzania aksjomatów wspomnianych systemów aksjomatycznych do definicji warunkowych.

Grupa (4) to dwie prace (jedna we współautorstwie z J. Mulawką). *Formal concept analysis*, w skrócie FCA, to teoria matematyczna, która okazuje się pomocna w reprezentacji wiedzy (danych). W pracach Habilitanta z tej grupy pokazano, jak można dokonywać reprezentacji wiedzy za pomocą FCA, porównano własności definiowanego w FCA operatora domknięcia z innymi operatorami domknięcia, wskazano filozoficzne podstawy FCA.

Z przeglądu tego widać, że dorobek naukowy dra Marka Porwolika jest obszerny. Jego prace dotyczą głównie, choć nie tylko, kwestii związanych z zastosowaniem narzędzi formalnych (narzędzi logiki) do zagadnień filozoficznych powiązanych z pojęciem Absolutu/Boga, a więc w konsekwencji związanych z teologią. Mamy tu także prace dotyczące problemu powszechników czy problemu uniwersum (w ujęciu Sobocińskiego), identyczności genetycznej czy wreszcie *formal concept analysis*. We wszystkich tych pracach dr Porwolik stosuje, jak wspomniano, w swoich analizach narzędzia formalne. I czyni to kompetentnie. Uwagę zwracają właśnie wszechstronne kompetencje Kandydata. Jest to być może rezultat wszechstronnego wykształcenia – dr Porwolik odbył bowiem pełnowymiarowe magisterskie studia matematyczne (na Uniwersytecie Śląskim), magisterskie studia teologiczne (Papieska Akademia Teologiczna), studia podyplomowe z teologii pastoralnej (na Uniwersytecie Śląskim) oraz magisterskie studia filozoficzne (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Użył licencjat kanoniczny z teologii (na Uniwersytecie Śląskim) i doktorat z filozofii (Uniwer-

sytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Jego dorobek naukowy sprzed uzyskania stopnia naukowego doktora jest skromny (właściwie tylko dwie prace plus ewentualnie dwie opublikowane w roku uzyskania doktoratu, a więc napisane raczej przed doktoratem). Za to jego aktywność naukowa po doktoracie jest bardzo duża. Na podkreślenie zasługuje też to, że w swoich pracach dr Porwolik uwzględnia zawsze szeroki kontekst zarówno historyczny, jak i analityczny. Swoimi analizami i formalizacjami, jak również krytyczną analizą dokonań innych autorów, w szczególności Bocheńskiego, szerokim i kompetentnym stosowaniem narzędzi logicznych do zagadnień filozoficznych i teologicznych wpisuje się znakomicie w tradycję Szkoły Lwowsko-Warszawskiej i Koła Krakowskiego. Należy podkreślić wysoki poziom merytoryczny prac Habilitanta. Znakomicie orientuje się on w rozważanej problematyce, zna dobrze literaturę przedmiotu, potrafi trafnie analizować teksty i dobierać argumenty oraz sprawnie prowadzić argumentację.

Do całościowej oceny dokonań naukowych dra Marka Porwolika należy wspomnieć jeszcze o jego dużej aktywności konferencyjnej, dydaktycznej i organizacyjnej. Współpracował i współpracuje z wieloma uczelniami. Uczestniczył wygłaszając referaty w wielu konferencjach naukowych w kraju i za granicą, w tym w 19 konferencjach krajowych (jedna przed i 18 po doktoracie) oraz 17 konferencjach międzynarodowych. Brał także udział w organizacji dwóch konferencji. Był wykonawcą w trzech projektach badawczych. Odbył dwa staże naukowe (State University of Campinas oraz Instytut Matematyki Czeskiej Akademii Nauk). Recenzował artykuły naukowe dla siedmiu czasopism wydawanych w Polsce i dla trzech wydawanych za granicą. Jest również bardzo aktywny w zakresie współpracy z otoczeniem społecznym – mamy tu współpracę ze szkołami średnimi, z Archidiecezją Katowicką, z TVP Historia i inne. Prowadził zajęcia dydaktyczne (głównie związane z logiką, metodologią, filozofią) na kilku uczelniach, wypromował dotąd pięciu licencjatów i trzech magistrów.

Konkluzja: Uważam, że zarówno osiągnięcie habilitacyjne, jak i dorobek naukowy dra Marka Porwolika stanowią ważny wkład do reprezentowanej przez niego dyscypliny. Spełniają one wymogi określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z dnia 20 lipca 2018 roku (Dz. U. z 2022 r., poz. 574) w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Osiągnięcia naukowe dra Porwolika stanowią znaczny wkład w rozwój filozofii. Spełnia on nie tylko kryteria bezpośrednio związane z pracą naukową, ale również te związane z działalnością dydaktyczną, około-naukową i organizacyjną. Wnoszę więc o dopuszczenie dra Marka Porwolika do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego. Z pewnością zasługuje on na nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego.